

KÜRESELLEŞMENİN TARİHİ VE BİLGİ

Nihan FIRAT*

Özet

Bu çalışmanın amacı, küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönlerini tarihsel bir bakış açısı ile ele almak ve bu süreçte “bilgi”nin rolünü tanımlamaktır. Çalışmada izlenen yöntem, küreselleşme tartışmalarını gözden geçirmek ve konu ile ilgili kaygıları “bilgi paylaşımı”na uyarlamaktır. Günümüzde, bilimsel, teknolojik, kültürel bilginin toplumlar ve kültürler arasında özgür ve adil paylaşım olanağı son derece yüksektir. Tarım çağının başlangıcında tekerleğin icadı, sanayi çağına geçişte buharlı gemiler ve trenlerle başlayan motorlu iletişim geçmişte yaşanan küreselleşme sürecini tanımladığı gibi sürecin şimdi içinde bulunduğumuz adımı da bilginin özgür ve adil paylaşımı sayesinde ortaya çıkan ve desteklenen ağ şeklindeki ilişki kurgusu tanımlar. Bu kurgunun, paylaşılan bilgi sayesinde değerler, bakış açıları, kabuller ve kültürde yaratacağı ortaklıklar ile insanlık tarihinin önyargı ve farklılıklardan kaynaklanan pek çok sorunu çözmesi mümkün olabilir. Böylece, bilgiye ulaşma imkânlarındaki kültürel ve sosyal sınırlamaların ötesine geçen özgürlük ve adalet, farklı sosyal yapıların bir arada yaşamayı öğrenmesine fayda sağlayabilir. Barışçıl bir dünya hayalinin gerçekleşmesinin enformasyon kaynaklarının adil kontrolüne bağlı olduğu söylenebilir. Öte yandan, tıpkı küreselleşmenin ekonomik ve sosyal boyutlarında olduğu gibi, tam tersinin gerçekleşmesi ve küresel bilginin daha heterojen sosyal yapılara ve yeni çatışmalara neden olması da söz konusu olabilir.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Bilgi, İletişim ve Enformasyon Teknolojileri

HISTORY OF GLOBALIZATION AND KNOWLEDGE

Abstract

The purpose of the paper is to set an historical view for the positive and negative aspects of globalization and to define the role of “knowledge” in the process. Approach of this paper, is reviewing the discussions on globalization and adapting those concerns to knowledge sharing. Today, the possibility of free and fair sharing of scientific, technological and cultural knowledge is rather high. The network form of relationships caused and supported by that, is merely what defines the step of globalization process enduring, just like the invention of wheel in the beginning of agricultural age and steam vessel and trains in beginning of industrial age. This construction may solve many problems of humanity caused by prejudice and differences by sharing of the knowledge since it may lead to mutual values, views, acceptance and culture. Thus, freedom and equality to access knowledge beyond cultural and social boundaries may lead to divergent social structures to learn to live with each other. One can say that, the realization of the dream of peaceful world depends on the equal control of information resources. On the other hand, just like what is seen in economical and social aspects of globalization, global knowledge may also support the heterogeneous social constructs which may carry new conflicts.

Keywords: Globalization, Knowledge, Communication and Information Technologies

1. Küreselleşme Süreci ve Unsurları

“Kapitalizmin son dönemde geçirdiği büyük dönüşümleri adlandırmak için kullanılan en yaygın kavramlardan biri küreselleşmedir. Küreselleşme için kullanılan en yaygın tanım “ilişkilerin küresel ölçekte giderek daha derinleşmesi, genişlemesi ve hızlanması”dır (Erdağı & Dinçer, 2005: 37). Küreselleşme aynı zamanda modern yaşama şekil veren, hızla gelişen ve giderek yoğunlaşan bir karşılıklı bağlar ve bağımlılıklar ağıdır (Tomlinson, 2004: 12).

*Doktora Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İşletme Bölümü, nihanfirat@yahoo.com

Teknolojik gelişme ve sağladığı hareket olanakları, esnek istihdam yapısı ve uluslararası sermaye hareketlerinde sınırların azaltılması küreselleşmenin başlıca özellikleri olarak gösterilmektedir. Sosyolog Manuel Castells, küresel ölçekteki dönüşüm sürecinde karşılaşılan en önemli yapının oluşmakta olan “ağ toplum” olduğunu söyler. Castells’e göre ağ toplumu olası kılan şeyler finans kapitalin hakimiyeti, iletişim alanında devrim yaratan ileri teknoloji ve bunlara uygun hukuki yapının oluşmasıdır (Erdağı & Dinçer, 2005: 37). Ticaret, sermaye hareketleri ve teknoloji akımının ulusötesi bir nitelik kazanarak yayılması milli devlet olgusunu aşmakta ve sınırötesi menfaat gruplarını ve değişik milletlere mensup bireyleri sıkı çıkar bağları ile birbirlerine bağlamaktadır (DPT; 1995:1). Ayrıca küreselleşme ile birlikte sanayi devrimi sonrası ekonomik belirleyici olarak düşünülebilecek fordist üretimin öneminin azalması ile emeğin merkezi önemini kaybetmesine de vurgu yapılmaktadır.

Ekonomik anlamda küreselleşme sürecinin değerlendirilmesi yapılırsa, II. Dünya Savaşı sonrası konjonktürde pek çok az gelişmiş ülkede belirli bir korumacılık hamlesi ile ithal ikamesine dayalı bir sanayileşme yaratılmış; ulusal devletler kendi ekonomilerine üretim, gelir dağılımı, kaynak tahsisi yolları ile müdahale ederek sanayileşme sürecinin yürütücüsü olmuşlardır. 1970’lerin krizi ile birlikte ekonomide devletin müdahalesini uygun gören politikalar (Keynescilik) gözden düşmeye ¹, ulusal devletler dağıtım ve planlama forklasyonlarını yerine getirememeye başlamıştır. Bu durum sanayileşmekte olan ülkelerin sermaye, işgücü ve pazarı ile kendi devleti dışında başka bir şebekeye bağlanmasını dayatmıştır. Böylece hem ulus devletinin ideolojik ve politik rolü sarsılmış hem de -ulus devletler bazında örgütlenmeyecek- yeni bir dünya iktisadi iş bölümü için bir adım atılmıştır (Yentürk, 1993: 42-56).

Küreselleşme kavramı yeni olsa da sürecinin pek yeni olduğu söylenemez. Çıkış noktası, Adam Smith ile birlikte klasik iktisatın babası olarak kabul edilen İngiliz David Ricardo (1772-1823)’nin “Mukayeseli Üstünlükler” teorisi olarak görülebilir. Buna göre, dünya ekonomisinin- üretimin- fırsat maliyetleri üzerinden değerlendirilmesi söz konusudur. Sadece iki mal ve iki ülkenin olduğu bir dünyada bile, ülkelerden biri her iki malın üretiminde üstünlüğe sahip olsa da, fırsat maliyeti daha düşük olan mal üzerinde ihtisaslaşarak hem kendisi için hem de diğer ülke için refah düzeyinin artmasını sağlayabilir. Zaman içinde pek çok eksikliği ortaya konulmuş olsa da teorinin ihtisaslaşma, serbest ticaret, kapitalizm bağlamlarında küreselleşmenin önemli bir dayanağı olduğu açıktır.

Küreselleşmenin temel unsurları dünya ticaretinin gelişmesi, ülkelerarası yatırımlarda artış, finansal akışkanlığın artışı, üretimin küreselleşmesi, ulusötesi şirketlerin güçlenmesi ve bölgesel işbirliği ve bütünleşmelerin artışıdır. Tüm bu unsurlar değerlendirildiğinde hiçbirinin yeni olmadığı görülebilir. Ticari kapitalizm dönemi; Asya, Afrika ve Amerika’da kolonilerin oluşması, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında demiryolunun yayılması, 1869’da Süveyş Kanalı’nın, 1914’te Panama Kanalı’nın açılması küreselleşmenin somut adımlarıdır. Kavramın son yıllarda bu kadar popülerleşmesi ve yaygınlaşması ise 1980’ler ve 1990’larda yaşanan elektronik alanındaki devrime bağlanmaktadır (Şenatalar, 2011).

Küreselleşme sürecini değerlendiren bir görüş, bu sürecin sadece sanayi çağından bilgi çağına bir geçiş dönemi olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, “tarihte bugünküne benzer iki küreselleşme süreci daha yaşanmıştır: Sanayi çağının başlangıcında Batı Avrupa merkezli küreselleşme ve tarım çağının başlangıcında Asur merkezli ilk küreselleşme. Yeni bir çağ başladığında ilk ve en önemli değişimler

¹ Bunun bir nedeni de Keynesçiliğin kapitalizmin gelişmesi için devlet müdahalesini öngören yeni liberal bir anlayış olduğunu dikkate almayan politikacıların, bu yaklaşımın özgür girişimi engellediğini giderek daha fazla öne sürmesidir.

"bilgi paylaşımı ve iletişim" alanında yaşanır: Tarım çağının başlangıcında tekerleğin icadı; sanayi çağına geçişte buharlı gemiler ve trenlerle başlayan motorlu iletişim ve günümüzde bilgi çağına geçiş sürecinde yaşanan elektronik iletişim. Yeni çağın iletişim araçlarına ilk sahip olan toplum farklı bölge ve ülkelere ulaşma olanağına sahip olur. Bu şekilde başlayan ilişki insan doğası gereği sömürgeci, yağmacı ve hatta yeni çağın güçlü silahlarıyla yok edici bir biçimde sürer. Ancak bu geçici bir süreçtir ve yeni çağın tüm değişimleri ortaya çıkıp dünyanın farklı milletleri yeni çağın gereklerine uygun değişimler yapmaya başladıklarında küreselleşme süreci sona erer" (Demirel, 2007). Devletlerin temel görevlerinden biri kendi ulusal çıkarlarını gözetmek ve maksimum seviyeye getirmektir. Devletler arasındaki faydaların ve maliyetlerin paylaşımı meselesi ise uluslararası ilişkilerin önemli konusudur. Bu mesele hegemonyacı yapıları ve dolayısı ile küreselleşme eğilimlerini hızlandırır. Tarihte de hegemonyacı yapıların geniş coğrafyalar üstünde egemenlik kurduğu dönemlerde küreselleşme hız kazanmıştır (Demir & Terzi, 2020:1).

Bugünün gelişmiş ülkeleri artık "bilgi ekonomisi" haline gelmiştir. Bilgi ekonomisi, ekonomik faaliyetlerin ve rekabetin odağındaki unsurun "bilgi" olduğu bir ekonomik yapıdır. Gelişmekte olan ülkelerin ise bir kısmı bilgi ekonomisi olmak bir kısmı da hala sanayi toplumu olmak için uğraşmaktadır. Geldiğimiz noktada yapay zekâ, üç boyutlu baskı, kuantum hesaplamaları ve enerji depolamaları gibi teknolojiler ile birlikte endüstri 4.0 adlandırmasına ulaştığımız bir süreç yaşamaktayız. Bu süreçte teknolojik gelişme ve yenilikleri ortaya çıkaran gelişmiş ülkelerin katma değeri yüksek malları geliştirmekte olan ülkelere satması ve onlardan katma değeri daha düşük ürünleri alması ile iki tarafın gelirleri arasındaki fark daha da açılmaktadır. Ayrıca gelişmiş ülkelere katma değeri yüksek malları geliştirmekte olanlara doğru gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları da açılan farka katkıda bulunmaktadır (Şanlısoy, 2016: 2185, Baygöl, 2020: 403).

Küreselleşmeye, sadece ya da öncelikle ülkelerin ekonomik olarak karşılıklı bağımlılıkları açısından bakmak yeterli değildir. Zamanın ve mekanın dönüşümü de dikkate alınmalıdır. Ekonomik olsun ya da olmasın, uzakta meydana gelen olaylar herkesi önceki dönemlere göre daha doğrudan ve anında etkilemektedir. Bireysel kararlar da küresel etkiye sahiptir. Örneğin bireylerin uyguladıkları diyetler, dünyanın öteki ucunda geçimini gıda üreticisi olarak temin eden insanları etkilemektedir. Küreselleşme, devletler, iş çevreleri ve sosyal grupların da katkıda bulunduğu, politik ve ekonomik etkilerin birleşiminden doğan bir dizi karmaşık süreçten oluşur (Zengingönül, 2005, s:87).

Kültürel anlamda küreselleşmenin temelinde ise batı tipi tüketici kültürü yer almaktadır. Kültürel küreselleşmenin olumlu mu olumsuz mu olduğu bakış açısına göre değişir. İktisadi liberalizmin bakış açısına göre küresel tüketici kültürü uluslararası barış ve işbirliğini destekleyen olumlu bir gelişmedir. Ancak batı tipi tüketici kültürü bir yandan dünyaya yayılıken bir yandan da kendi karşıtı olan din ve milliyet odaklı akımları teşvik etmektedir. Ve bu karşıt akımlar da küresel kültürü ulusları milli kimliklerinden koparacak tehlikeli bir oluşum olarak algılamaktadır. Yani iletişim ve bilginin küreselleşmesi ile kültürün homojenleşmesi, buna tepki olarak yerel kültürlerin güçlenmesi ile eşzamanlı olarak gerçekleşmektedir. Dolayısı ile küresel kültürün gelişmesi ile geleneksel kültürlerdeki canlanma arasındaki denge belirgin değildir. Bu dengeyi oluşturan, iki kültürün birbirine yakınlığı, esnekliği ve dayanıklılığı olacaktır (DPT, 1995: 2-4).

Küreselleşmenin en temelinde ise teknolojik gelişme ve bunun sağladığı ayrıcalığı elinde tutma çabası yatar. Çünkü esasen "küresel finans ağları, tüm dünyada üretim denetiminin gerçekleştirilmesi ve egemenci kültürel değerlerin aktarılması bilişim teknolojisindeki gelişmelerle sağlanmıştır (Harris, 2005: 66).

2. Küreselleşme Tartışmaları

Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda, toplumun tüm unsurlarını ister utopya ister distopya olsun bir son noktaya doğru süren Demiurgos² gibi ekonomiye ya da iletişim teknolojisine başvurma eğilimi bulunmaktadır (Ruccio, 2005: 51). Konu ile ilgili iki karşıt görüşten söz edilebilir:

İlk görüş, küreselleşmeyi doğal bir olay gibi ele alan, kendiliğinden yürüyen bu sürecin yalnızca etkilerinin ve sonuçlarının bir ölçüde belirlenebileceği, denetlenebileceği görüşüdür. Buna göre küreselleşme bir fenomen ya da gelip geçici bir yönelim değildir, her ülkenin hem iç siyasetini hem de dış ilişkilerini biçimlendiren kapsayıcı bir uluslararası sistemdir. Bu sistemin yarattığı en önemli fırsat ise, hızla gerçekleştirilebilecek ekonomik büyüme ve kalkınmadır. Bütün ülkeler, ulusal gelirlerini hızla artırmak, pastayı büyütme, vatandaşlarının refah seviyesini yükseltmek ve gelişmiş ülkeler arasına katılmak istemektedirler (Acar, 2018: 171).

Küreselleşme, her biri diğeri ile etkileşim halindeki üç denge üzerine kuruludur. Bunların ilki ulus devletler arasındaki denge, ikincisi ulus devletler ile küresel piyasalar arasındaki denge, üçüncüsü de birey ile ulus devletler arasındaki dengedir. Bunların ilki super güç olarak ABD ile diğer bütün devletler arasındaki güç dengesine, ikincisi milyonlarca yatırımcıdan oluşan Wall Street, Hong Kong, Londra, Frankfurt gibi kilit küresel finans merkezlerinin ulusal devletler üzerindeki etkisine, sonuncusu da iletişim ağlarının etkisi ile bireylerin ulus devletler üzerinde tarihte hiç olmadığı kadar etkili olabilme potansiyeline işaret etmektedir.

Küreselleşme çağında birey ve ülkelere yüklenen temel görev, kimlik, yurt ve topluluk duygusunu korumak ile küresel sistem içinde ayakta kalmayı sağlayacak şeyler arasında bir denge kurmaktır. Çünkü küreselleşmeye karşı konulamaz ama küresel ekonomiye katılım bir ülkenin kimliği pahasına olursa ezilen köklerin başkaldırması süreci işlemez hale getirebilir. Küreselleşmenin kalıcı olup olmayacağı da birey ve ülkelere yüklenen bu denge kurma görevinin ne kadar başarı ile yerine getirebileceğine bağlıdır (Friedman, 2011: 5-8.).

Karşıt görüş ise, küreselleşmeyi tümüyle bir yönlendirme ve manipülasyon konusu olarak ele alır. Buna göre küreselleşme esas olarak belirli devletler, uluslararası kuruluşlar ve ulusötesi şirketler tarafından adeta planlanmakta ve uygulanmaktadır. Küreselleşme, mutlaka gelişmiş ülkelerin yararına, az gelişmiş ülkelerin zararına değildir. Joachim Hirsch'in sözleri ile (Hirsch, 2005: 8) "Neoliberal küreselleşme hareketinin, kesinlikle daha eşit bir dünya toplumu oluşturmadığı, hatta ekonomik toplumsal gruplaşmaları desteklediği gerçekliği"nden söz edilebilir. Hatta günümüzde emperyalizm tartışması Batı Devletler Bloğu kavramı ile, kendini geliştiren "küresel devlet" kavramının olası bir ön anlaşması anlamında savunulmaktadır. Bu görüşe göre asıl sorun var olan dünya düzeninin iç çatışmalarla dolu bir imparatorluk olarak mı yoksa şimdiye kadar olduğu gibi kapitalist yayılmanın rakip ülkeler arasındaki şiddet üzerine kurulduğu bir emperyalizm olarak mı algılanması gerektiğidir.

Küreselleşme karşıtı olan görüşe göre bugün, dünyadaki tüketim ve üretim maddelerinin ve sistemlerinin yönetim ve kontrolü Küresel Elit ve Küresel Sermaye adı verilen bir yapının elindedir. Bu küresel elitin temel hedefi ise sınırsız ve kendi sınıfları dışında kalan dünyanın ne olacağına aldırma zenginleşmektir (Sayın, 2007: 21-23.).

---

² Demiurgos, Eski Yunan mitolojisinde dünyayı oluşturan ilahdır. Hiç bir şeyi yoktan var etmez- yaratmaz, ancak yaratılmış olana biçim verir.

3. Küreselleşme Tartışmaları Işığında Bilginin Yayılımı ve Kültürel Değiş Tokuş İçinde Dönüşümü

Küreselleşmenin şu andaki sürecini anlamak için geçmişten bugüne küreselleşmiş bilginin nasıl ve ne boyutta var olduğunu bilmek gerekir. Tekerleğin Avrupa ve Asya’da hızlı yayılımı, Roma Hukuku’nun Bizans İmparatorluğu’ndan Etiyopya’ya kadar kabul görmesi gibi örnekler insanlık tarihinin her aşamasında kültürler arasındaki bilgi alış verişini göstermektedir. Şimdilerde ‘küreselleşme’ dediğimizde aklımıza gelen daha çok ekonomik boyutlardır. Teknolojik yenilikler ve bilginin küresel yayılımı ancak ekonomik, politik ve kültürel boyutun bir ön varsayımı ya da sonucu olarak düşünülmektedir. Ancak bilginin süreçteki rolü çok daha önemlidir. Küreselleşme kavramını ve katmanlarını yaratan aslında kendi dinamikleri içinde bilginin küreselleşmesidir (Renn, 2010: 1).

Küreselleşmenin tarihsel süreci içinde bilginin rolünün vurgulanması ekonomik kısıtlamalara rağmen özerklik kazanmanın yolunu açabilir.

Tarihsel olarak, bilgi insan ırkının tanımlayıcı özelliği olarak nitelendirilir. İnsan varoluşundan beri fiziksel ve sosyal dünyayı anlama çabası içindedir. Bu çaba giderek daha sofistike bilgi yaratma ve yayma araçlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanlar artık hayatlarını, “Bilgi Çağı” adı verilen ve mikro elektronik tabanlı enformasyon- iletişim teknolojileri ve genetik mühendisliği çevresinde yapılanmış teknolojik bir paradigma içinde sürdürmektedir.

Ancak bu yeni toplum yapısında bilgi ve enformasyonun kritik rolünün belirleyici olduğunu söylemek yanlış olur. Çünkü bilgi ve enformasyon tarihsel olarak her toplumsal yapı için çok önemli olmuştur. Yeni yapının ayırıcı özelliği, enformasyon teknolojilerindeki yeniliklerdir. Hatta, bu yeniliklerin etkisinin, teknolojinin sanayi devriminin ortaya çıkışındaki etkisinden bile büyük olduğunu söylenebilir. İnternetin everensel iletişim aracı haline gelmesi, kompüter tabanlı teknolojilerden ağ tabanlılara geçiş, nanoteknolojideki ilerlemeler ve biyolojik devrim düşünülürse şimdilik bu teknolojik devrimin daha başlarında olduğumuz söylenebilir. Ayrıca enformasyon teknolojilerinin bilgi üretimini geliştirmek ve hızlandırmakta kullanılması da yeni teknolojik paradigmanın önemli özelliklerindedir (Castells, 2000: 5-10).

Yirmibirinci yüzyılda bilim, sadece bilginin serbest dolaşımını sağlayacak yeni sosyal ve teknolojik yapıların tasarım ve kullanımından değil aynı zamanda teknolojinin geçmişte dünyaya yayılma yolları ile ilgili tarihsel farkındalıktan kaynaklanan küreselleşmiş bilgi ve faydayı ifade etmektedir. Bilginin küreselleşmesi, yerel bilginin elenmesi ya da homojen büyük “bilgi” içinde hazmedilmesi olarak görülebilir. Ancak bu bir indirgeme olur çünkü küreselleşme her zaman yerel bilginin ortadan kalkması anlamına gelmez. Bilginin değiş tokuşu ve dönüşümü, hakimiyet, kaynaklar, bilgi potansiyeli gibi unsurlar tarafından yönlendirilir ve bu koşullara uygun olarak ortaya çıkan yerel bilgi küresel hale gelebilir.

Bu noktada küreselleşme tartışmalarında ele alınan, sürecin değiştirilemeyeceği; yalnızca etkilerinin ve sonuçlarının bir ölçüde belirlenebileceği, denetlenebileceği görüşüne dönülürse yukarda bahsi geçen koşulların (kaynaklar, hakimiyet, potansiyel vb.) bilginin küreselleşmesi açısından süreci kontrol altına almayı sağlayacak faktörler olduğu söylenebilir. Ancak bir yandan da yenilikçiliğin küreselleşmesi, bilgi tartışmalarının ulusal devletin kontrolü dışına çıkması ve iletişim teknolojileri sayesinde bilginin çok daha ulaşılabilir olması nedeni ile bilgi üretiminin ve bilgiye dayanan gücün küresel dünyada ulusal devletlerin sınırları dışına taşındığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bilimsel bilgi kadar kültürel kimlik şeklindeki kişisel bilgi de aynı süreci geçirmektedir. Veliler, çocuklarına küresel olarak

değer verilen yetenekleri kazandırmak istediğinden eğitim sistemi de ulusal devletin kontrolünden çıkmaktadır (Carnoy & Castells, 2001: 11).

Küreselleşmeyi bir manipülasyon konusu olarak ele alan diğer tartışma maddesi ise bilgi ve enformasyonun ekonomik üretim ve sosyal ilişkiler açısından çok daha önemli hale gelmesi ve güç ile bilgi arasındaki ilişkinin ortaya konması ile desteklenmektedir. Carnoy ve Castells (2001:2), bilim üreten ülkeler tarafından “bilginin monopolize edildiği”nden söz eder. Bilgi ve enformasyonun adaletsiz dağıtımı söz konusudur. Bilgi artık küresel pazarın bir unsuru olsa da daha önce bilgiyi monopolize eden ve dağıtımını şekillendiren ulusal ve bölgesel yönetimler bilgi üretim ve yayılımında hala baş rodedir ancak bunu küresel ekonomi adına yaparlar.

Sonuç

Giddens küreselleşmeyi zaman ve mekanın sıkıştırılması olarak tanımlamaktadır. Yani, zaman ve mekansal olarak birbirlerinden uzakta gelişen olayların yerel oluşumları biçimlendirebilmesi ve böylece dünya ölçeğindeki toplumsal ilişkilerin giderek yoğunlaşması söz konusudur. Bu da bir anlamda “anlamın sıkıştırılması”dır.

1990’lı yıllarda küreselleşme, demokrasi, hak ve özgürlükler, insanca yaşanabilir bir dünya vaadiyle doğmuş ancak zaman geçtikçe bağımlılık, sömürü, çaresizlik ve kaosa ile anılır olmuştur (Ataman, 2020: 261). Soğuk savaş kutuplaşmasının sona ermesinden sonra küreselleşmenin deneysel iddiaları, milliyetçilik ve emperyalizmin yeniden canlanması ile sıkı bir teste tabi tutulurken, normatif unsurları da Kant’tan beri Aydınlanma düşünürlerinin hayal ettiği evrensel mantık rüyasını taşımaktadır. Bu evrensellik hayali yirminci yüzyılda yükselmiş yükselmiş ve iki dünya savaşı ile bir anlamda parçalanmıştır. Bundan sonra ise yükselen olgu küresel yönetimin kurumlarıdır (Alexander, 2005: 81-82).

Bugün, içinde bulunduğumuz sosyal yapının en önemli özelliklerinden biri ağ şeklindeki ilişki kurgusudur. Bu kurgunun, paylaşılan bilgi sayesinde değerler, kabuller ve kültürde yaratacağı ortaklıklar ile insanlık tarihinin önyargı ve farklılıklardan kaynaklanan pek çok sorunu hafifletmesi mümkün olabilir. Ancak tarihsel süreçte şimdiye kadar görüldüğü gibi ekonomik ve toplumsal gruplaşmaları desteklemesi; daha heterojen sosyal yapılara ve yeni çatışmalara yol açması da söz konusu olabilir. Şimdiye kadar görülen tüm küreselleşme tartışmaları apokaliptik ya da ütöpik iddialar içerir. Kavram, ya dünyanın ekonomik sorunlarını çözen ya da daha çok insanı fakirliğe mahkum eden; ya eşitlik ve işbirliği yaratan ya da eşitsizlik ve hegemonik tahakkümü derinleştiren bir şey olarak düşünülmektedir. Ancak küreselleşmeyi, yeni bir gerçeklikmiş gibi algılamak yerine tarih ve sosyal bilimlerde ele alarak olumlu yönde kullanmak için ne yapılması gerektiği değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Acar, M. (2018). *Düzleştirici ve Özgürleştirici Bir Süreç Küreselleşme*, 2. Baskı. Konya: Literatürk Academia.
- Alexander, J. C. (2005). 'Globalization' as collective representation: The new dream of a cosmopolitan civil sphere. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 19(1/2), 81-90.
- Ataman, K. Y. (2020). *Küreselleşmenin Sosyokültürel Düşünce Yapısının Analizi ve Türkiye* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Baygül, S. (2020). Küreselleşme ve teknoloji üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Humanities and Education (IJHE)*, 6(13), 395-411.
- Carnoy, M. & Castells, M. (2001). Globalization, the knowledge society and the network state: poulantzas at the millennium. *Global Networks*, 1(1), 1-18.
- Castells, M. (2000). Materials for an exploratory theory of the network society. *The British Journal of Sociology*, 51(1), 5-24.
- Demir, Y. & Terzi, N. (2020). Modern devletin gelişimi: Küreselleşme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), 1-11.
- Demirel, H. (2007). Küreselleşme'nin Alternatif Tanımı, http://www.kuresellesme.com/makale/kuresellesmenin_alternatif_tanimi.asp (10.12.2007).
- Erdağı, B. & Dinçer, E. M. (2005). Emperyalizm tartışmaları. *Felseflogos*, (27/28), 27-44.
- Friedman, T. (2000). *Lexus ve Zeytin Ağacı*. İstanbul: Boyner Holding Yayınları.
- Harris, J. (2005). Küreselleşmenin diyalektiği. *Felseflogos*, (27/28), 65-75.
- Hirsch, J. (2005). Emperyalizm bugün hangi anlama gelmektedir. *Felseflogos*, (27/28), 7-26.
- Renn, J. & Hyman, M. (2010). Globalization of Knowledge, <http://www.mpg.de/972128/H10GlobalKnowledgebasertext.pdf> (15.11.2021).
- Ruccio, D. F. (2005). Küreselleşme ve emperyalizm. *Felseflogos*, (27/28), 45-63.
- Sayın, Ü. (2007). *Dünyayı Yöneten Gizli Güçler*. İstanbul: Neden Kitap Yayıncılık.
- Şanlısoy, S. (2016). Bilgi ekonomisinin uluslararası gelir dağılımı üzerine etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2185-2203.
- Şenatarlar, B. (2011). Küreselleşme, http://sodev.org.tr/okullar/sdo/ders_notlari/kuresellesme.htm (10.05.2011).
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (1995). Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: Yayın No: 2374- ÖİK:439.
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yentürk, N. (1993). Post fordist gelişmeler ve dünya iktisadi işbölümünün geleceği. *Toplum ve Bilim*, (56/61), 42-56.
- Zengingönül, O. (2005). Nedir bu küreselleşme? Kaçabilir miyiz? Kullanabilir miyiz?. *Siyasa*, 1(1), 85-106.